

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ МАГІСТРІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА В УМОВАХ СУЧАСНОЇ ВИЩОЇ ШКОЛИ

Стаття присвячена актуальним питанням підготовки магістрів музичного мистецтва в системі сучасної вищої освіти. Проаналізовано теоретичний досвід вивчення проблем професійної підготовки і професійного становлення педагогічних кадрів мистецького спрямування для вищої школи, зокрема магістрів музичного мистецтва. Окреслено важливі проблеми і завдання професійної підготовки фахівців зазначеного профілю, що вимагають негайного вирішення в контексті сучасних освітніх трансформацій в Україні.

Ключові слова: *магістратура, магістр музичного мистецтва, професійний розвиток, інтелектуалізація професійної підготовки, педагогічне авторство.*

Постановка проблеми. Одна з головних проблем сучасної освіти пов'язана з труднощами вирішення завдання виховання культурної людини, здатної не лише адаптуватися до наявних форм культури, а й передбачати майбутні стани соціального розвитку суспільства так, щоб життя в ньому стало гідним людини. Педагог повинен вміти швидко адаптуватися до мінливих соціально-економічних і культурних умов освіти; опановувати зміст і технології навчання, що постійно оновлюються; осмислювати зміни, що відбуваються в середовищі учнів і студентів, у їх ціннісно-смысловий сфері; визначати і перевизначати своє місце в сучасному соціокультурному житті; бути соціально і професійно мобільним, освоювати нові соціальні ролі та навіть змінювати професію [5].

Нині особливої актуальності набуває проблема професійного розвитку педагогічних кадрів мистецького спрямування, зокрема магістрів музичного мистецтва. Зміни, які відбулися в системі вищої педагогічної освіти за останні десятиліття, запровадження в Україні бакалаврату і магістратури, є досить «стресовими» для галузі музичної освіти і спонукають учених до перегляду усталених поглядів і парадигм. Набувають першості не лише окремі питання

перетворення педагогічного методу або розробки й модифікації технологій навчання, а насамперед проблема перетворення життя і особистості того, хто навчається. Мистецькій освіті необхідна така організація, яка б допомогла кожній людині знайти себе – як педагога, митця, дослідника – творця своєї власної професійної долі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Станом на початок ХХІ століття в педагогічній науці нагромаджено значний теоретичний досвід щодо розв'язання проблем професійної підготовки та професійного становлення педагогів-музикантів – учителів музичного мистецтва загальноосвітніх шкіл і викладачів музично-педагогічних спеціальностей вищих навчальних закладів. Питання особистісно-професійного розвитку, саморозвитку і самореалізації педагога-музиканта досліджували Е. Абдуллін, Л. Арчажникова, Т. Завадська, О. Олексюк, В. Орлов, О. Отич, Г. Падалка, О. Рудницька, Н. Сегеда, П. Харченко, В. Черкасов, О. Щолокова. Вагомий внесок у дослідження проблеми зробили представники теорії та методики музичного виконавства (О. Алексєєв, Л. Баренбойм, М. Давидов, Г. Коган, Є. Ліберман, К. Мартінсен, С. Савшинський, В. Ражніков, Г. Ципін та ін.), музичної психології (О. Готсдінер, С. Науменко, Є. Назайкинський, В. Петрушин, К. Тарасова, Б. Теплов та ін.), відомі музиканти-виконавці та музикознавці (Т. Адорно, Б. Асаф'єв, Ф. Бузоні, Й. Гофман, М. Метнер, Д. Кабалевський, В. Медушевський, Г. Нейгауз, Г. Раппопорт, А. Рубінштейн, О. Сохор, С. Фейнберг, Б. Яворський та ін.). Проблеми підготовки магістрів у вищих навчальних закладах досліджували А. Борисова, Н. Батечко, О. Гура, С. Моркотун, Н. Оськіна, А. Растрігіна, С. Чорна, О. Яненко та ін.

Метою публікації є окреслення нагальних проблем і завдань професійного розвитку магістрів музичного мистецтва в контексті сучасних освітніх трансформацій в Україні.

Виклад основного матеріалу. Незважаючи на те, що історія музичної педагогіки як прикладної галузі налічує багато століть, серйозних теоретико-методологічних рис і дослідницької потужності вона набула лише протягом останніх ста років. Особливі корективи в розвиток наукової галузі внесли глобальні суспільні й геополітичні трансформації ХХ століття, коли стала очевидною визначна соціальна роль музичного мистецтва, його культуротворча, духовна сила. Протягом минулого століття вченими та педагогами глибоко вивчалася специфіка творчої діяльності музиканта – композитора, виконавця, педагога, дослідника-музикознавця; тоді ж склалися

потужні світові та вітчизняні музично-виконавські школи, професійна музична освіта, зокрема консерваторська, набула офіційного статусу. Завдяки цьому йдеться про повноцінну підготовку професіоналів.

З іншого боку, незважаючи на значний теоретичний доробок науковців, багатий емпіричний досвід роботи викладачів вищих навчальних закладів, досі не вибудовано єдиної освітньої стратегії, що сприяла б ефективному особистісно-професійному розвитку студента-магістра музичного мистецтва у всіх сферах його діяльності – навчальній, квазіпрофесійній (під час педагогічної практики), музично-виконавській, науковій, громадській. Науковці констатують, що сьогодні в системі вищої мистецької освіти все ще не сформовано однозначного розуміння специфіки та статусу магістратури, детермінованих новими вимогами до професійної підготовки фахівців європейського рівня освіти, які володіють глибокими фундаментальними та спеціальними знаннями й здатні працювати в обраній галузі творчо та самостійно як науковці, так і практики.

Ознайомлення з результатами теоретичних напрацювань учених, які приділяли увагу питанням професійного становлення педагогів-музикантів (О. Отич, П. Харченко та ін.), дало змогу виявити низку суперечностей між:

- усвідомленням нових вимог до сучасної вищої освіти, в основі яких лежить унікальність кожної особистості (студента і викладача), і відсутністю адекватного методологічного підґрунтя і педагогічного середовища для її саморозвитку, самовдосконалення і самореалізації;

- потребою суспільства в реалізації потенціалу творчої індивідуальності педагога-музиканта, якомога повному розкритті його таланту і репродуктивним змістом професійної підготовки, зорієнтованої на засвоєння стандартизованих знань, умінь і навичок «середньостатистичним» студентом;

- необхідністю продовження особистісно-професійного саморозвитку після завершення навчання у ВНЗ і відсутністю відповідних методик і технологій формування здатності до такого розвитку в системі підготовки фахівців;

- необхідністю реалізації індивідуально-творчого підходу до професійного становлення студентів і стандартизовано-масовими формами їхньої професійної підготовки;

- індивідуальними освітніми «маршрутами» студента та жорстко регламентованим зовні змістом освітньо-професійної програми підготовки фахівця;

– використанням репродуктивних методів роботи у процесі опанування студентами майбутньою професією та вимогами до вияву креативності у їх квазіпрофесійній та дослідницькій діяльності [6; 9].

Означені проблеми й суперечності спонукають науковців до окреслення певних напрямів вирішення завдань ефективного професійного розвитку магістрів музичного мистецтва в умовах сучасної вищої школи. На нашу думку, необхідно розпочинати цю роботу з двох важливих напрямів, а саме: інтелектуалізації процесу професійної підготовки майбутніх фахівців і забезпечення суб'єктно-творчого підходу в підготовці фахівців, тобто формування готовності майбутніх педагогів-музикантів до повноцінного «педагогічного авторства», до створення власних методик, педагогічних технологій, педагогічних систем.

У працях, присвячених підготовці педагогів-музикантів у вищих навчальних закладах, інтелектуалізація пов'язана з розвитком професійного мислення майбутніх фахівців та їх підготовкою до дослідницької діяльності (Е. Абдуллін, Л. Арчажникова, В. Загвязинський, Н. Кузьміна, Ю. Кулюткін, Л. Мітіна, Г. Нагорна, Г. Падалка, О. Рудницька та ін.). Так, В. Загвязинський зазначав, що в педагогічній діяльності завжди необхідним є вияв логічного обґрунтування, інтуїтивної здогадки, уяви, передбачення. Е. Абдуллін стверджує, що «становлення професійно-орієнтованої (а не «всезагальної») методологічної культури фахівця – справа цікава, необхідна й реальна» [1, с. 5].

Термін «інтелектуалізація» є певною мірою співзвучним поняттю «педагогізація», яке було запропоноване Г. Падалкою в контексті професійної підготовки вчителів музики і передбачало активну самостійну пошукову роботу студентів, спрямовану на різноманітні аспекти квазіпрофесійної діяльності (навчальної, виховної, методичної) у вищому навчальному закладі [7, с. 79]. Натомість інтелектуалізація професійної підготовки повинна трактуватися більш широко, інтерактивно (діяльність як викладача, так і студента), і передусім передбачати створення позитивної установки на вияв логіко-методологічного та творчого аспектів мислення майбутніх фахівців, розробку різноманітних методик і технологій формування в них необхідного інтелектуального інструментарію, а також стратегію професійної підготовки в навчально-виховному процесі, вибудовану на таких засадах, де

пріоритет має бути за ціннісним ставленням до процесу і результатів власної педагогічної діяльності.

Щодо феномену «педагогічного авторства» зазначимо, що він має у вітчизняній педагогіці теоретичне підґрунтя: саме в Україні у ХХ столітті були створені та практично апробовані педагогічні системи й освітні концепції І. Зязюна, А. Макаренка, В. Сухомлинського. Ще до початку активізації інноваційного руху в радянській педагогіці, у 1978 році Т. Сочень запропонував термін «особиста педагогічна система викладача». Він розумів під цим поняттям сукупність теоретичних і практичних знань викладача, а також умінь і психічних якостей, що впливають на процес його діяльності; ядром особистої педагогічної системи виступає рефлексія [8]. Ідеї персоналізації педагогічних поглядів і дій знайшли своє місце в діяльності та теоретичних працях відомих педагогів-новаторів кінця ХХ століття, які працювали переважно в галузі середньої освіти – Ш. Амонашвілі, І. Волкова, Є. Ільїна, В. Шаталова та ін. У педагогіці вищої школи подібні ідеї були втілені наприкінці 1990-х років через концепції технологізації професійної діяльності та педагогічного проектування (В. Безрукова, В. Беспалько, Л. Гур'є, М. Кларін, І. Колесникова, Г. Селевко, В. Сластьонін). Педагоги-науковці акцентували увагу на тому, що для викладача початку ХХІ століття вкрай необхідним є розуміння як сутності і закономірностей діяльності фахівця, якого він готує, так і сутності та логіки власної професійно-педагогічної діяльності з підготовки та виховання такого фахівця.

У галузі мистецької освіти тенденції «педагогічного авторства» почали формуватися досить давно. У середовищі музикантів-професіоналів прийнято говорити про традиції певних «шкіл» або «класів» тих чи інших видатних музикантів-педагогів у системі консерваторської освіти. Класи митців у консерваторіях, окрім свого прямого призначення – навчання гри на музичних інструментах, співу, диригуванню, композиції, завжди виступали ще й у ролі творчих спілок, гуртів за інтересами, тобто були повноцінними творчими майстернями та осередками музично-педагогічної комунікації. Часто в таких «школах» і «класах» вирішувалися проблеми не лише професійні, але й світоглядні, духовні, життєві.

У сучасному розумінні такі «школи» або «класи» мають бути передусім творчими лабораторіями, або мистецькими майстернями, де головне завдання викладача, «не в тому, щоб учити, а в тому, щоб працювати у своїй науці, якій він може навчати лише в міру власної

дослідницької праці» [3, с. 310]. Зрозуміло, що забезпечення суб'єктно-творчого підходу в підготовці фахівців можливе за умов переосмислення функцій таких «шкіл», «класів» і «мистецьких майстерень». Так, на зміну авторитаризму педагога і беззаперечності виконання його настанов повинна прийти діалогічність і гнучкість у вирішенні тих або інших професійних проблем; конкурентність і напруженість у стосунках між студентами класу (або між класами) мають змінитися взаємоповагою та підтримкою.

З метою глибшого розуміння специфіки і варіативності професійного розвитку магістрів музичного мистецтва нами було проаналізовано деякі освітні програми підготовки фахівців та навчальні плани провідних ВНЗ України, на базі яких здійснюється професійна підготовка за спеціальністю «Музичне мистецтво», зокрема Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, Харківської державної академії культури, Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка та інших провідних вищих навчальних закладів України. Здійснений нами аналіз засвідчив, що у зазначених ВНЗ магістри спеціальності «Музичне мистецтво» (галузь знань 02 «Культура і мистецтво» відповідно до нового переліку спеціальностей 2016 р.) у процесі навчання набувають професійної кваліфікації для організації науково-педагогічної, навчально-методичної, організаційно-управлінської діяльності у системі загальної середньої та вищої освіти, навчальних закладах системи культури (училища мистецтв, музичні та культурно-освітні училища й коледжі), а також музично-виконавської та культурно-просвітницької діяльності в закладах культури та мистецтва (філармонії, будинки культури, центри дозвілля тощо).

Кваліфікація «магістр музичного мистецтва» передбачає ґрунтовну гуманітарну та вузькопрофесійну виконавську та педагогічну підготовку, розуміння основних теоретичних концепцій сучасної педагогіки та музикознавства, їхніх найважливіших методів та підходів, вітчизняного та світового доробку в галузі теорії та історії культури, музичного мистецтва; оперування навичками аналізу та інтерпретації музичного, текстового, слухового та візуального матеріалу. Академічні права випускників передбачають подальше працевлаштування на таких посадах у освітніх закладах різних типів, як-от: викладач фахових дисциплін у вищих мистецьких і педаго-

гічних навчальних закладах; викладач музично-інструментальних і вокально-хорових дисциплін у закладах позашкільної освіти (музичні школи, центри естетичного виховання, студії, гуртки тощо); концертмейстер, хормейстер, артист оркестру, ансамблю, хору, соліст-вокаліст і соліст-інструменталіст у закладах культури і мистецтва (філармонії, будинки культури, центри дозвілля тощо).

Освітні програми зазначених ВНЗ містять ряд спецкурсів, метою яких є поглиблення фахової підготовки магістрів та сприяння їх професійному зростанню, наприклад: «Музична критика», «Музична педагогіка та виконавська діяльність» (Чернівецький національний університет), «Теорія музично-творчої діяльності», «Мистецький менеджмент і маркетинг», «Український літературно-музичний дискурс» (Східноєвропейський національний університет), «Основи композиторської майстерності», «Музично-педагогічна освіта України» (Кіровоградський державний педагогічний університет). Це свідчить про прагнення вищих навчальних закладів України готувати фахівця, який в умовах розвитку науки і мінливої соціальної практики має бути спроможним до переоцінки накопиченого досвіду, аналізу своїх можливостей, набуття нових знань і досвіду, розуміння сутності та соціальної значущості своєї майбутньої професії.

Висновки. Отже, одними з ключових чинників, що сприяють професійному розвитку майбутніх магістрів музичного мистецтва в умовах сучасної вищої школи, мають стати передусім інтелектуалізація процесу професійної підготовки майбутніх фахівців та забезпечення суб'єктно-творчого підходу в їх підготовці (ідея «педагогічного авторства» та її реалізація). Це буде запорукою подальшого зміцнення статусу магістратури в системі вищої мистецької освіти України.

Список використаної літератури

1. Абдуллин Э. Б. Методология педагогики музыкального образования : учебник [для студ. высш. пед. учеб. заведений] / Э. Б. Абдуллин. – 3-е изд., испр. и доп. – Москва : Издат. центр ГРАФ-ПРЕСС, 2010. – 242 с.
2. Батечко Н. Г. Підготовка викладачів вищої школи в умовах магістратури: теоретико-методологічні засади : [монографія] / Н. Г. Батечко ; за ред. д-ра пед. наук, проф. Я. В. Цехмістера ; Нац. ун-т біоресурсів і природокористування України. – Київ : Едельвейс, 2014. – 707 с.
3. Гессен С. И. Основы педагогики. Введение в прикладную философию / С. И. Гессен. – Москва : Школа-пресс, 1995. – 447 с.
4. Гура О. І. Теоретико-методологічні основи формування психолого-педагогічної компетентності викладача вищого навчального закладу в умовах магістратури : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і

- методика професійної освіти» / Гура Олександр Іванович ; Ін-т вищ. освіти АПН України. – Київ, 2008. – 36 с.
5. Кулюткин Ю. Н. Ценностные ориентиры и когнитивные структуры в деятельности учителя / Ю. Н. Кулюткин, В. П. Бездухов. – Самара : СамГПУ, 2002. – 400 с.
 6. Отич О. М. Мистецтво у системі розвитку творчої індивідуальності майбутнього педагога професійного навчання : дис. ... д-ра пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Отич Олена Миколаївна ; Ін-т пед. освіти і освіти дорослих АПН України. – Київ, 2009. – 456 с.
 7. Падалка Г. М. Учитель, музика, діти / Г. М. Падалка. – Київ : Муз. Україна, 1982. – 144 с.
 8. Сочень Т. С. Личная педагогическая система преподавателя. Педагогическая рефлексия / Т. С. Сочень – Москва : Знание, 1978. – 40 с.
 9. Харченко П. В. Формування готовності до професійного саморозвитку у майбутнього педагога-музиканта : дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Харченко Поліна Вагіфівна ; Ін-т пед. і псих. проф. освіти АПН України. – Київ, 2004. – 250 с.

Vadym Lisoviy

TOPICAL ISSUES OF PROFESSIONAL DEVELOPMENT FOR MASTERS OF MUSICAL ART IN NOWADAYS' HIGER EDUCATION SYSTEM

The article is devoted to topical issues of training masters on specialty of musical art in the higher education establishments nowadays. The analyzed data includes theoretical experience of studying problems related to professional training and accomplishment of musical educators; particular attention is being paid to the works of certain scientists who investigated issues of training teaching personnel of art studies, especially masters of musical art. Here are described the important problems and challenges of training personnel of the mentioned specialty that are in demand of being immediately solved in the context of the newest transformations in the Ukrainian higher education system.

One of the main objectives of teacher-scholars should be the creation of a unified education strategy that would provide masters of musical art with opportunities for effective personal and professional development in all fields of their activity – educational, performance related, scientific, and public. The formation of clear understanding of the Master's status, which is determined by the newest requirements to the European-level specialists, is also the issue of great importance. Such specialists are demanded to acquire general and specific knowledge and be capable of working solely as theorists and practitioners in the chosen sphere of activity.

The intellectualization of the training process and implementation of subjective-artistic method of specialists' training are presented as very promising directions of professional and personal development, meaning that the students should be prepared for using their own educational methods and unique techniques, proving their "educational authorship", in the educational system.

Also, the article focuses on the analysis of qualification requirements and the content of training graduates of Master speciality "Musical art" in higher education

establishments. The analysis is based on the educational programs and curriculum that are used in Chernivtsi National University named after Yuriy Fedkovich, Kharkiv State Academy of Culture, Eastern National University named after Lesya Ukrayinka, Kirovograd State Pedagogical University named after V.Vynnychenko and other leading universities of Ukraine.

Keywords: *master, master of musical art, professional development, intellectualization of professional training, educational authorship.*

References

1. Abdullin, E. (2010). Metodologiya pedagogiki muzykal'nogo obrazovaniya [Methodology of the pedagogy of music education]. Moscow: GRAF-PRESS, 242.
2. Batechko, N. (2014). Pidhotovka vykladachiv vyshchoyi shkoly v umovakh mahistratury: teoretyko-metodolohichni zasady [Training of higher education in terms of Master: theoretical and methodological foundations]. Kyiv: Edelveys, 707.
3. Gessen, S. (1995). Osnovy pedagogiki. Vvedeniye v prikladnuyu filosofiyu [Fundamentals of pedagogy. Introduction to Applied Philosophy]. Moscow: Shkola-press, 447.
4. Hura, O. (2008). Teoretyko-metodolohichni osnovy formyrovanye psykholoho-pedahohichnoyi kompetentnosti vykladacha vyshchoho navchalnoho zakladu v uslovyakh mahistratury [Theoretical and methodological basis of forming pedagogical and psychological competence of the higher educational establishment lecturer in magistracy]. Kyiv: Instytut vyshchoi osvity APN Ukrainy, 36.
5. Kulyutkin, YU. N., Bezdukhov, V. P. (2002). Tsennostnyye oriyentiry i kognitivnyye struktury v deyatelnosti uchitelya [Values and cognitive structures in the activities of the teacher]. Samara: Samarskiy gosudarstvennyy pedagogicheskiy universitet, 400.
6. Otych, O. (2009). Mystetstvo u systemi rozvytku tvorchoi individualnosti maibutnoho pedahoha profesiinoho navchannia [Art in system of development of creative individuality of the future teacher of professional training]. Kyiv: Instytut pedahohichnoi osvity i osvity doroslykh APN Ukrainy, 2009, 456.
7. Padalka, H. (1982). Uchytel, muzyka, dity [Teacher, music, children]. Kyiv: Muzychna Ukrayina, 144.
8. Sochen, T. (1978). Lichnaya pedagogicheskaya sistema prepodavatelya. Pedagogicheskaya refleksiya [Personal pedagogical system of the teacher. Pedagogical Reflection]. Moscow: Znaniye, 40.
9. Kharchenko, P. V. (2004). Formuvannia hotovnosti do profesiinoho samorozvytku u maibutnoho pedahoha-muzykanta [The forming of readiness of future teacher of music to professional self-development]. Kyiv: Instytut pedahohiky i psykholohii profesiinoy osvity APN Ukrainy, 250.

Одержано 5.12.2016 р.